

Stembrowicz, Kazimierz

"Mały słownik wyrazów
starocerkiewno-słowiańskich i
terminologii cerkiewno-teologicznej",
ks. dr Aleksy Znosko, Warszawa 1983 :
[recenzja]

Przegląd Historyczny 75/4, 804-805

1984

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

206 postaci bizantyńskich występujących w jednym tylko źródle — „Aleksjadzie” Anny Komneny (s. 3—302), uzupełniony o interesującą próbę syntezy subiektywnych poglądów autorki w stosunku do owych osób (s. 306—325) oraz o również syntetyczne studium przedstawionej w dziele populacji pod względem będących jej udziałem urzędów i godności (s. 326—352).

Ponieważ poszczególne artykuły biograficzne wzbogacone są o zestawienie innych źródeł o danej postaci wzmiankujących, jak również literatury monograficznej, praca winna stanowić bardzo użyteczne narzędzie dla badacza epoki Komnenów, jak również nieocenione uzupełnienie do tekstu źródłowego „Aleksjady”. Wydaje się jednak, że ambitne zamiary autora nie w pełni można uznać za uwieńczony sukcesem, bowiem wynikiem przeprowadzonej przezeń kwerendy źródłowej i bibliograficznej postawić można niemało zarzutów. Wśród niewykorzystanych pozycji znalazły się np. cenne studium Aleksandra Każdana, „Armianie w saskawie gospodstwujuuszczego klasa Wizantii” (1975) i ważna praca Petera Charanisa, „The Armenians in Byzantine Empire” (1961). Istotnych poprawek i uzupełnień wymagają również poszczególne biogramy. Odnotowany przez autora bez imienia wróżbita Seth (nr 184, s. 279—280), to protowestiarcha i magister Symeon Seth, autor przekładu arabskiego traktatu „Zwierciadło książąt”, pochodzący z Antiochii — podnoszona przez Skoulatosa informacja Anny o pochodzeniu Setha z Aleksandrii nie może być dostatecznym kontrargumentem przeciw takiej identyfikacji. Biogram Nicefora Synadenosa (nr 153, s. 248) sporządzony został bez wykorzystania podstawowego studium Christiana Hannika i Gudrun Schmalzbauer, „Die Synadenoi. Prosopographische Untersuchung zu einer byzantinischen Familie” (1976), natomiast informację Anny o anonimowym Sklerosie wypadało skonfrontować z materiałem zgromadzonym w pracy Wernera Seibta, „Die Skleroi. Eine prosopographisch-sigillographische Studie” (1976).

Powyższe uwagi nie stanowią niestety pełnego zestawu uchybień autora, w ogólnym rozrachunku jednak uznać je należy za usterki nieznacznie osłabiające niewątpliwe walory merytoryczne omawianej pracy. Zmudny wysiłek autora zaowocował pracą, która bez wątpienia zajmie poczesne miejsce wśród literatury fachowej, traktującej o dziejach Bizancjum w drugiej połowie XI i w początkowych dekadach XII wieku, stanowiąc wartościowy komentarz prosopograficzny do kapitalnego dzieła Anny Komneny.

H. G.

Ks. dr Aleksy Znosko, *Mały słownik wyrazów starocerkiewnosłowiańskich i terminologii cerkiewno-teologicznej*. Chrześcijańska Akademia Teologiczna, Warszawa 1983, s. 363.

Ta wartościowa praca jest pierwszym w Polsce opracowaniem podającym wybór polskich odpowiedników terminologicznych starocerkiewnosłowiańskiego i teologicznego zasobu słownikowego. Autor dokonał selekcji haseł uwzględniając przede wszystkim słowa starocerkiewnosłowiańskie użyte w Księgach Starego i Nowego Testamentu, a także terminologię teologiczną, imiona i nazwiska osób czczonych przez Kościół oraz tych, którzy w życiu Kościoła odegrali wybitną rolę. W sumie „Słownik” zawiera prawie 5000 haseł ułożonych w starocerkiewnosłowiańskim porządku alfabetycznym. Mimo że Słownik został ułożony dla potrzeb słuchaczy szkół duchownych przyda się on wszystkim zainteresowanym tematyką Kościoła. Potrzeba takiej publikacji istniała już od dawna i wypada żywić nadzieję, że z czasem (oby jak najszybciej) ukaże się „Duży Słownik”, o czym wzmiankuje w przedmowie wydawca.

Autor poprzedził Słownik zbyt zwięzłym i przez to co najmniej poważnie zubożającym złożoną problematykę szkicem o dziejach Kościoła Prawosławnego w Polsce (począwszy od obrządku słowiańskiego na ziemiach polskich do czasów Braci Sołuńskich). Mało zasadne wydaje się być uwzględnienie wielu haseł dotyczących się ogólnej terminologii religijnej w tym niechrześcijańskiej. Dyskusyjne jest również umieszczenie licznych haseł o charakterze informacyjnym, które mają raczej luźne powiązanie z Kościołem, np. terminów filozoficznych, społecznych i in.

K. S.

Jerzy Klinger, *O istocie prawosławia. Wybór pism*, do druku przygotowali Michał Klinger i Henryk Paprocki, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1983, s. 547, ilustr.

Książka przedstawia wybór ważniejszych rozpraw i wypowiedzi przedwcześnie zmarłego ks. prof. Jerzego Klingera (1918—1976), wybitnego teologa prawosławnego, poety i tłumacza. Zawiera również materiały dotąd niepublikowane. Poprzedzona jest wprowadzeniem pióra Wacława Hryniewicza, który omawia wkład J. Klingera w rozwój teologii prawosławnej i zasługi uczonego w nurcie odnowy myśli prawosławnej oraz jego otwarcie ekumeniczne. Podkreślony został fakt, że teologia J. Klingera stała się już przedmiotem badań naukowych. Na książkę składają się 23 różnej objętości i wagi teksty rozproszone dotąd po różnych wielojęzycznych czasopismach. W większości z nich dominują zainteresowania uczonego tematyką historyczno-teologiczną. Szczególnie eksponowany jest wątek twórczego związku teologii prawosławnej z tradycją wczesno-chrześcijańską i ekumeniczna orientacja refleksji teologicznej autora. Lektura rozpraw J. Klingera wprowadza czytelnika w fascynujący intelektualnie świat wiary i myśli prawosławnej. Podkreślony przez W. Hryniewicza zmysł historyczny i umiejętność interpretacji wczesno-chrześcijańskich źródeł pisanych znajduje pełne potwierdzenie w tekstach poświęconych egzegezie fragmentu Ewangelii św. Marka, drugiemu Listowi św. Piotra czy wpływowi archeologii biblijnej na rozumienie teologiczne poszczególnych scen Ewangelii. Fascynujący (i nowatorski) jest artykuł o zasadniczej zgodności myśli Teilharda de Chardina z linią Kościoła wschodniego. Świetny artykuł ukazuje twórców nowego kierunku w prawosławnej myśli filozoficzno-teologicznej — A. Chomiakowa i W. Sołowjewa. Sprawom polskim poświęcona jest jedna obszerna rozprawa (przedruk z 1967 r.) — „Nurt słowiański w początkach chrześcijaństwa polskiego”, jeden z najbardziej spornych problemów w naszej historiografii. Autor dostrzega koniec obrządku słowiańskiego w Polsce dopiero w wieku XIII. i w sposób bardzo sugestywny uzasadnia swój pogląd na jego genezę, rozwój i upadek.

Do książki dołączono zwięzłe i pobudzające do refleksji kalendarium życia J. Klingera (do końca obarczonego pracą duszpasterską prawosławnego księdza i proboszcza) oraz bibliografię jego publikacji.

K. S.

Paweł Florenski, *Ikonoostas i inne szkice*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1984, s. 255.

Pierwsze wydanie tego wspaniałego, skromnego wyboru pism genialnego, jak zawsze pisał o nim zmarły profesor Jerzy Klinger, człowieka i teologa ukazało się w 1981 roku. Tym razem, chociaż w gorszej oprawie edytorskiej, wydawcy przy-